

УДК 330.341.1:631.11

ГЕРАСИМЕНКО І.О., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

irinagerasimenko@list.ru

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто наукові підходи трактування понять «інновація», «інноваційний процес» та «система інновацій», запропоновано уточнення сутності інноваційно-інвестиційного процесу, виділено структурні елементи у складі інноваційного потенціалу. Встановлено історичні етапи формування теорії інновацій. Визначено необхідні передумови здійснення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Наведено основні параметри для здійснення оцінки інноваційного процесу у сільському господарстві. Проведено дослідження та оцінка інноваційної діяльності птахівничих підприємств. Визначено причини, що стримують та стимулюють розвиток інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційні процеси, здійснення інноваційної діяльності, стимулюючі та стримуючі чинники інноваційного процесу.

Постановка проблеми. У нинішніх умовах розвитку сільськогосподарських підприємств посилюється роль інвестицій та інновацій в підвищенні ефективності їх функціонування і забезпеченні конкурентоспроможності аграрного сектору економіки в цілому. Стримуючими чинниками розвитку інноваційно-інвестиційних процесів у функціонуванні сільськогосподарських організацій є низька прибутковість виробництва сільськогосподарської продукції, внаслідок чого значна частина її виробників не спроможна реалізувати інновації та здійснювати техніко-технологічну модернізацію виробництва. Унаслідок цього зберігається інноваційно-інвестиційна непривабливість сільськогосподарських підприємств та низькі можливості щодо забезпечення розширеного відтворення. Саме за таких умов виникає необхідність ідентифікації стримуючих та стимулюючих чинників розвитку інноваційно-інвестиційних процесів у сільськогосподарських підприємствах з метою пошуку напрямів удосконалення процесу залучення інвестицій та впровадження інновацій, що сприятиме підвищенню їх інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань здійснення інноваційного процесу в сільськогосподарських підприємствах присвячено значну кількість праць вітчизняних науковців, серед яких доцільно відзначити: Музику П.М., Бабієнка М.Ф., Мартинюка М.А., Степову С.В., Шубравську О.В., Шумського Н.В. та інших авторів. Однак окремі аспекти досліджуваної проблеми потребують ретельнішого вивчення.

Мета дослідження – ідентифікація чинників, що стимулюють та стримують розвиток інноваційно-інвестиційних процесів у сільськогосподарських підприємствах, а також обґрунтування напрямів їх посилення та нейтралізації.

Матеріал та методика дослідження. Матеріалами дослідження слугували праці зарубіжних і вітчизняних науковців щодо забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та основних чинників, що визначають її ефективність. Основні результати дослідження були висвітлені за допомогою загальнонаукових методів, зокрема діалектичного методу пізнання та системного підходу вивчення економічних явищ.

Основні результати дослідження. У загальному вигляді інновації можуть зводитися до розвитку технології, техніки, управління на стадіях їх зародження, освоєння, дифузії на інших об'єктах [1, 2]. Проте, на наш погляд, не кожен подібний розвиток є інновація (наприклад, безліч винаходів, що розвивають технології або управління технологічним процесом, не виводиться на ринок). До того ж якісне визначення «розвиток» інноваційній зміні в деяких випадках може належати лише постфактум. Таке трактування, на нашу думку, не відповідає науково-практичним потребам сучасних економічних систем.

Підхід до інновацій як до результату цілеспрямованої діяльності, наведений в Керівництві Фраскати (міжнародний стандарт у редакції 1993 року): «Інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового або вдосконаленого

продукту, упровадженого на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг» [3, с. 17].

Аналізуючи інновації, Н. Чухрай [4, с. 24-26] виділяє такі напрями трактування цього поняття: етимологічне, комерційне, соціальне, функціональне, статичне, процесне, трактування з точки зору конкурентної переваги. Кожне із запропонованих визначень відображає ту сторону цього явища, яка є найбільш важливою за конкретного дослідження.

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність»: інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [5, с. 114]. Такий підхід до визначення економічної категорії інновацій пов'язаний лише із засобами виробництва або технологічними процесами, що є необхідною, але недостатньою умовою, що має спрямовувати весь інвестиційний потік ресурсів у галузі національного господарства з його ефективним використанням. Саме ці аспекти слід враховувати при розгляді інноваційного розвитку.

Е. Роджерс і Р. Агарвала-Роджерс визначають нововведення як ідею, метод або об'єкт, що сприймаються як нові певним суб'єктом освоєння [6]. І. Перлакі розрізняє терміни «нововведення», «інноваційний процес». Нововведенням на підприємстві він називає будь-яку зміну, яка сприяє розвитку, росту і підвищенню ефективності роботи даного підприємства. Під інноваційним процесом автор розуміє «... процес виникнення, розробки і реалізації нововведення» [7, с. 114].

У свою чергу І. Балабанов розуміє під інновацією інвестицію у виробництво: «Інновація представляє собою матеріалізований результат, який одержано від вкладення капіталу у нову техніку, в нові форми організації виробництва, праці, обслуговування і управління, включаючи нові форми контролю, обліку, методів планування, аналізу і т. д.» [8, с. 144].

Російський економіст Р.А. Фатхутдінов розмежовує категорії «новинка», «інновація» та «інноваційний процес». Він визначає інновацію як «кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту» [9, с. 17-18].

Узагальнюючи розглянуті позиції дослідників, можна дійти висновку, що поняття «інновація» інтерпретується переважно із двох позицій: інновація як певний процес, спрямований на досягнення результату, та інновація як результат. Вважаємо, що інновація виступає саме результатом впровадження новацій. Поділяємо думку авторів, що поняття інновація не повинно включати її розробку, створення, впровадження та дифузію.

Як відомо, поняття «система інновацій» була вперше описана в книзі Freeman С. [10]. У другій половині 1980-х років економісти почали розвивати цю ідею як нову парадигму. Поняття «Інноваційна здатність національних виробничих систем», введене Lundvall у 1985 році [11]. У 1987 році Freeman першим використав поняття «Національна Інноваційна Система, NIS» для вивчення економічної діяльності післявоєнної Японії. Появу її узагальнили ряд науковців. Національна Інноваційна Система (NIS) була визначена кількома авторами, тому що технологічна діяльність в кожній країні відрізняється в структурі й культурі, тому складно дати точне визначення. Є багато ціле-спрямовано сформованих структур, що належать до NIS, наприклад Секторна Інноваційна Система (SIS), Регіональна Інноваційна Система (RIS), Кластерна і Технологічна Система.

Відомо, що індустріалізація в аграрному секторі має на меті розв'язання трьох головних проблем: забезпечення високої якості, довіри до продукції, її безпеки. Наприклад, індустріалізоване виробництво продукції птахівництва, що нині поширено в нашій країні, є важливим для підтримання контролю якості, так само як і для управління вартістю. Технологічний прогрес у поєднанні з організацією постійного контролю за активами підприємства та якістю продукції забезпечить стимули для подальшої індустріалізації цієї галузі [12].

Сучасне індустріально розвинене сільське господарство характеризується: 1) впровадженням промислових процесів у виробництво та переробку сільськогосподарської продукції;

2) поширенням систем або підходів ланцюга поставки продовольства у виробництві та збуті; 3) договірною координація замінює ринкову координацію системи; 4) важливішою роллю інформації, знань й інших нематеріальних активів (на відміну від матеріальних активів – машин, устаткування, обладнання).

Дослідженням встановлено, що у 1986 р. на міжнародній конференції, проведеної в Болоньї (Італія) з питань формування агротехнологічної системи, запропоновано більш широке поняття, яке також сформувалося під впливом технологічних змін – Agro-Technology Systems (ATS) [13]. Ця аналітична структура включає таких учасників: фермери (первинні виробники); сільське господарство та галузі, що постачають йому засоби і предмети виробництва; підприємства продовольчої сфери; галузі непродовольчої сфери; об'єкти ринкової інфраструктури; навчальні та науково-дослідні інститути; державні та урядові організації; міжнародні організації (СОТ, Світовий банк, ЮНЕСКО, ФАО і т. д.); засоби масової інформації; споживачі.

Зазначимо, що всіх учасників агротехнологічної системи об'єднано у певні групи:

1. Організації, які забезпечують підтримку інноваційного розвитку аграрних підприємств – державні та урядові установи, фірми з логістики й транспортування, наукові установи, фінансово-кредитні організації та ін.

2. Установи, які впливають на інноваційний процес, включають неурядові організації, споживачів, міжнародні установи (СОТ, ФАО, Світовий банк і Міжнародний валютний фонд), і засоби масової інформації, що формують різного роду вимоги до виробників.

3. Виробники, які включають первинних виробників, підприємства харчової промисловості, галузі непродовольчої сфери. Ця група – головний ресурс нововведення в агротехнологічній системі.

Узагальнюючи зазначене вище можна зробити висновок, що інноваційно-інвестиційний процес доцільно розглядати з точки зору продуктивних вкладень, тобто вкладень, пов'язаних зі створенням капітальних активів, із розвитком виробничого потенціалу підприємства, а також здатністю приносити реальні результати. Специфіка об'єкта інвестування полягає в його ототожненні з інноваціями, створення, освоєння і поширення яких формує сутність інноваційного процесу.

Очевидно, що практична реалізація нововведень в умовах господарювання сільськогосподарських підприємств означає нарощування одержуваного доходу за рахунок підвищення ефективності виробництва на основі більш досконалого використання інноваційного потенціалу сільськогосподарського виробництва. На нашу думку, у складі інноваційного потенціалу слід виділити наступні структурні елементи щодо сільськогосподарського виробництва: біологічний потенціал рослин і тварин (генофонд худоби і птиці; породний склад; генна інженерія; сучасні технології годівлі та утримання); технологічний потенціал (механізація; автоматизація; комп'ютеризація; роботизація; інвестиції в основні та оборотні активи виробництва); трудовий потенціал (підвищення кваліфікації кадрів; науково-дослідна робота; навчання управлінського персоналу); управлінсько-організаційний потенціал (розробка раціональної структури взаємодії всіх елементів діяльності сільськогосподарських товаровиробників та врегулювання усіх внутрішньогосподарських відносин і форм управління); екологічний потенціал (реалізується за допомогою підвищення якості продукції на основі виробництва екологічно чистої продукції за рахунок удосконалення системи природокористування і здійснення природоохоронних заходів); соціально-економічний потенціал (передбачає створення сприятливого середовища для індукованих інновацій на основі дієвих інструментів державної підтримки).

Необхідно зазначити, що інноваційний процес реалізується у момент сприйняття результатів науково-дослідної роботи відповідної сфери діяльності, виробництвом, що виражається у наступному впровадженні та споживанні інноваційних продуктів, які користуються попитом споживачів.

Якщо розглядати інноваційний процес щодо сільськогосподарського виробництва, то запровадження і освоєння інвестицій має здійснюватися безпосередньо у сфері виробництва, переробки і продажів сільськогосподарської продукції. Специфіка інноваційного процесу в сільськогосподарському виробництві полягає в особливостях самої галузі, які залежать не лише від економічних, але й природних і погодних умов та пов'язана із високим ризиком недо-одержання прибутку. Саме тому сільське господарство має низьку сприйнятливість до інновацій з причини відсутності довгострокових партнерських зв'язків між постачальниками наукової продукції і безпосередньо сільгосптоваровиробників, що формує несприятливу кон'юнктуру та відставання галузі у рамках здійснення інноваційного процесу.

Вважаємо, що розвиток інвестиційно-інноваційного процесу у більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств, особливо тих, що не входять до вертикально-інтегрованих структур, є екстенсивним. Для оцінки характеру здійснення інноваційного процесу у сільському господарстві необхідно використовувати такі параметри як показники урожайності і продуктивності, обсяги валової продукції сільського господарства.

Концепцію економічного розвитку щодо сільського господарства можна розглядати в декількох аспектах: в інерційному та інноваційному. Як відомо, інерційний розвиток характеризується кризовими явищами в галузі та стагнацією. Водночас, інноваційний розвиток, навпаки, спостерігається при зростанні ефективності виробництва і підвищенні рівня життя. При цьому слід враховувати, що сільськогосподарське виробництво як система взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих елементів економічних відносин спрямована на досягнення умов розширеного відтворення, для чого необхідно здійснювати інноваційний процес.

Зазначимо, що інноваційний процес у сільському господарстві передбачає економічний ріст, який у рамках сільськогосподарського виробництва означає збільшення валового виробництва, що дозволяє задовольнити потреби населення у продовольстві та підвищити рівень продовольчої безпеки країни в цілому. За такого підходу, інноваційному процесу в сільському господарстві відповідає не просто розширене виробництво, але конкретний його різновид, а саме інтенсивна форма.

Зазначимо, що інтенсивна варіація відтворення у рамках сільськогосподарських відносин базується на якісних змінах засобів виробництва і методів організації праці за незмінних виробничих площ.

На нашу думку, інноваційний процес сприяє раціоналізації сільськогосподарського виробництва і приводить тим самим до підвищення ефективності та збільшення прибутковості виробництва. Так, К. Маркс у своїх дослідженнях зазначав про вплив інтенсивного розвитку землеробства на розмір ренти: «за раціональної системи господарства продуктивність ґрунту може підвищуватися із року у рік упродовж необмеженого періоду часу, доки, на кінець не досягне такої висоти, про яку ми зараз лише можемо скласти собі уяву» [14, с. 154]. На нашу думку, інноваційний процес у будь-якому випадку означає розвиток системи, у якій здійснюється цей процес. У окремих випадках інноваційний процес може виступати каталізатором вагомих техніко-технологічних перетворень в економічній динаміці. При вивченні історичних етапів формування теорії інновацій ми вважаємо за доцільне виділити наступні:

класичний – у першій половині 20 століття створюється теоретична база для вивчення категорії «інновації». Основні теоретичні питання були сформульовані М.Д. Кондратьєвим та Й.А. Шумпетером;

неокласичний – С. Кузнец ввів поняття «епохальних інновацій» та розглядав їх в контексті економічного зростання; Дж. Бернал аналізував взаємозв'язок науково-технічного прогресу та соціуму; Р. Солоу приділяв особливу увагу технологіям в моделях росту економіки;

еволюційна теорія – у подальшому відбувається розвиток теорії інновації в напрямі окремих прикладних задач;

сучасний – посилення прикладного аспекту теорії, розробляються системи прогнозування інноваційного розвитку, формування національних інноваційних систем.

На нашу думку, саме ефект, що виникає у результаті впровадження інновацій у виробництво, пов'язує поняття «інновація» та «інвестиція», робить їх взаємодоповнюючими. Інвестиційні ресурси необхідні для створення умов, які потрібні для здійснення інноваційної діяльності, запровадження інновацій у виробництво, у тому числі й сільськогосподарське. Саме сільське господарство володіє необхідними резервами забезпечення національної безпеки країни, активізація яких можлива лише завдяки здійсненню інноваційного процесу у сільськогосподарському виробництві на основі залучення інвестиційних ресурсів у галузь.

Отже, необхідною передумовою здійснення інноваційної діяльності є наявність у достатньому обсязі та за раціональною ціною фінансових ресурсів. За результатами опитування підприємств яєчного птахівництва Київської та Черкаської областей встановлено, що майже половина підприємств 45,0 % (9 суб'єктів господарювання) забезпечила розробку й освоєння інноваційних розробок лише за рахунок власних коштів, 15,0 % (3 підприємства) – власних і залучених, 35,0 % (7 підприємств) – за рахунок тільки залучених коштів, за рахунок коштів цільового бюджетного фінансування забезпечувало лише одне підприємство. Одержані результати свідчать про відсутність дієвої державної програми стимулювання реалізації інноваційних розробок у практичній діяльності досліджуваних підприємств птахівничої галузі та незбалансованість джерел фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Труднощі проведення детальнішого аналізу джерел фінансування пов'язані з відсутністю систематизованої достовірної інформаційної бази даних про діяльність того чи іншого підприємства щодо здійснення інноваційної діяльності. Вважаємо, що для обґрунтування найбільш раціональних заходів удосконалення інноваційної діяльності підприємства доцільно передбачити формування статистичної інформації за напрямками, обсягами, джерелами фінансування та видами інноваційних продуктів.

Проведене анкетування свідчить, що науково-технічна робота підприємств проводиться за такими напрямками: розробка (придбання) і впровадження інновацій у виробничу діяльність – 84,0 %, проведення науково-дослідної роботи – 31,0 %, дослідно-конструкторська робота – 15,0 %. Нами встановлено, що жодне досліджуване підприємство не надає консультаційні та консалтингові послуги, не розвиває сервіс у науково-технічній діяльності, а 25,0 % підприємств не ведуть науково-технічної діяльності за жодним із зазначених напрямів. Ці дані засвідчують, що підприємства галузі мають низькі можливості щодо впровадження інноваційних розробок через невисокий рівень розвитку інноваційної інфраструктури регіону та фінансові труднощі.

Цікавими, на нашу думку, є дані щодо джерела пошуку нововведень на підприємстві. Так, 63,0 % опитуваних зазначили, що основним джерелом інноваційних продуктів є розробки та пропозиції власних структурних підрозділів. При цьому на підприємствах з освоєних інноваційних розробок 26,0 % розроблені вітчизняними науково-практичними установами та організаціями, з яких лише 12,0 % були розроблені за замовленнями підприємств. Інша частина (11,0 %) освоєних інноваційних продуктів придбана у іноземних виробників.

Наведені дані свідчать, що на регіональному рівні досліджуваних областей не сформовано належну інноваційну інфраструктуру. Крім того, низький відсоток освоєних підприємством інноваційних продуктів на замовлення дозволяють зробити висновок, що впровадженням новітнім розробкам не властивий інноваційний характер.

Водночас великий відсоток досліджуваних підприємств, які розробляють інноваційні розробки власними силами, свідчить про сформований креативний потенціал, активізація якого в майбутньому може позитивно вплинути на поліпшення інноваційного клімату та потенціалу в цілому.

З метою розвитку цього питання нами досліджувалися наявність сформованих на підприємстві спеціалізованих структурних підрозділів, основне призначення яких вести пошук (розробку), оцінку та відбір, впровадження інноваційних розробок. Так, на 10 з 20 підприємств сформовані структурні підрозділи, які ведуть інноваційну діяльність за різними напрямками діяльності суб'єктів господарювання. При цьому зазначимо, що зазвичай ці фахівці входять до окремих структурних підрозділів, однак автономних спеціалізованих підрозділів з інноваційної діяльності не створено, що, на нашу думку є гальмуючим чинником активізації інноваційного розвитку.

За результатами опитування встановлено, що досліджувані підприємства мають практично однаковий рівень витрат на підготовку кадрів та організацію підвищення їх кваліфікації: частка таких витрат у загальному обсязі коливається від 3,2 % до 14,7 %. Вважаємо, що одним із підходів поліпшення підготовленості кадрового потенціалу може стати налагодження результативної співпраці із ВНЗ і науково-дослідними установами через формування проблемно-орієнтованих напрямів наукових досліджень.

Нашими дослідженнями встановлено, що лише 25,0 % (5 підприємств) вказали на відсутність прямих зв'язків із навчальними та науково-дослідними організаціями, 55 % (11 підприємств) відмітили, що такі зв'язки передбачають лише забезпечення бази для проходження виробничої практики студентами. І лише у чотирьох підприємств (20 %) відносини між науковими установами та товаровиробником формувалися для реалізації спільних інноваційних проєктів.

Отже, більшу частину зв'язків між науково-дослідними організаціями та підприємством можна визнати як формальні. Такий стан справ характеризує низький інноваційний потенціал як підприємства, так і досліджуваного регіону. Підсумовуючи, зазначимо, що за таким підходом нами узагальнено ситуацію у сфері розвитку інноваційної діяльності на птахівничих підприємства Київської та Черкаської областей, а також сформовано об'єктивну, достовірну та повну інформаційну базу, що може бути використана для розробки прогнозів щодо інноваційного розвитку на перспективу.

Аналіз причин, які стримують інноваційний розвиток підприємств, виявив наступне: високий податковий тиск – 72,1 %, нестача коштів для фінансування – 66,2 %, відсутність розвинутого ринку інновацій – 52,1 %, недосконалість законодавства – 42,9 %, відсутність кваліфікованого персоналу – 21,6 %, низький попит на інноваційні розробки – 23,4 %. Відомо, що в сучасних умовах досягнення сталого розвитку можливе при формуванні управлінським персоналом конкурентних переваг на ринку через підвищення потенціалу конкурентоспроможності підприємства. Отже, об'єктивна і своєчасна оцінка потенціалу конкурентоспроможності підприємств нині є визначальною умовою успішної реалізації управлінських рішень щодо посилення конкурентних позицій на цільових ринках діяльності підприємства.

Висновки. В умовах сільськогосподарського виробництва інвестиційний процес розглядається з точки зору продуктивних вкладень, тобто вкладень, пов'язаних зі створенням капітальних активів, із розвитком виробничого потенціалу підприємства, а також здатністю забезпечувати досягнення економічних та неекономічних цілей суб'єктом господарювання. Запропоновано уточнення сутності інноваційно-інвестиційного процесу, яка виражається у здійсненні продуктивних вкладень грошових, основних і оборотних активів у створення, поширення, освоєння інновацій в сільськогосподарському виробництві. Безпосередньо інноваційно-інвестиційний процес доцільно розглядати за такими складовими – інноваційний та інвестиційний процеси, які взаємодоповнюють один одного за допомогою створення ефекту від інвестиційних вкладень у впровадження інновацій у виробництво. Основною особливістю інвестицій в сільськогосподарських підприємствах виступає вмотивованість інвестора не лише в отриманні прибутку, а й досягненні позитивного соціального та екологічного ефекту, що передбачає стимулювання випуску якісної та безпечної продукції, створення нових робочих місць, розвитку інфраструктури села та забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Причинами, що стримують розвиток інноваційної діяльності підприємств досліджуваних областей, можна назвати: недостатній рівень відповідності попиту і пропозиції; невідповідність сучасним вимогам організації праці, особливо в менеджменті; несистемну державну інноваційну політику; низьку активність підприємницьких структур вкладання фінансових ресурсів у ризикові інноваційні програми; низький рівень знань в області маркетингу; низький рівень розвитку інфраструктури, що забезпечує інноваційну діяльність; нерозвиненість системи регіональних інформаційних ресурсів, відсутність інтеграції на регіональному рівні та досвіду регулювання інформаційних потоків між системами управління інноваційною діяльністю підприємств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібник / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2003. – 278 с.
2. Черваньов Д.М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д. М. Черваньов, Л. І. Рейкова. – К.: Знання, 1999. – 514 с.
3. Руководство Фраскати (Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)/ Париж и Центр исследований и статистики науки (ЦИСН). – М., 1995. – 381 с.
4. Чухрай Н. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві / Н. Чухрай, Р. Патора. – К.: Кондор, 2006.
5. Закон України Про інноваційну діяльність: закон № 40-ІУ від 4 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.
6. Перлаки И. Нововведения в организациях / И. Перлаки; науч. ред. М. И. Лапина; пер. со словац. – М.: Экономика, 1981. – 144 с.
7. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: учеб. пособие для вузов / И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер, 2001. – 303 с.
8. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / Р.А. Фатхутдинов. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 448 с.
9. Freeman C. National Systems of Innovation: the Case of Japan' in Technology Policy and Economics Performance: Lessons from Japan / Freeman C. // Pinter Publishers.– London, 1987.
10. Lundvall B.A. National Systems and National Styles of Innovation / B.A. Lundvall // Fourth International ASEAT Conference «Differences in styles of technological innovation.– Manchester, 1997.
11. Дацій О.І. Розвиток інновацій у птахівництві / О.І. Дацій // Економіка АПК. – 2004. – №1. – С. 89–93.
12. McKelvey, M. (1991), How do National Systems of Innovation Differ?: A Critical Analysis of Porter, Freeman, Lundvall and Nelson, “Rethinking Economics: Markets, Technology and Economic Evolution”, Edward Elgar.
13. Маркс, К. Капитал: Критика политической экономии [Текст] / К. Маркс. – М.: Издательство политической литературы, 1975. – Т. 2. – 648 с.

REFERENCES

1. Ilyashenko S.M. (2003) Upravlinnya innovacijny'm rozvy'tkom: problemy', koncepciji, metody': navch. posibny'k [Management of innovative development: problems, concepts, methods], Sumy, VTD „Univertsytets'ka kny'ga”, 278 p. [in Ukrainian].
2. Chervan'ov D.M., Rejkova L.I. (1999) Menedzhment innovacijno-investicijnogo rozvitku pidpriemstv Ukraїni [Management of innovation and investment development of enterprises of Ukraine] K., Znannja, 514 p. [in Ukrainian].
3. Rukovodstvo Fraskati [Frascati's Guide] (Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) [The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)]/ Parizh i Centr issledovanij i statistiki nauki (CISN). M., 1995, 381 p.
4. Chuhraj N., Patora R. (2006) Tovarna innovacijna politika: upravlinnja innovacijami na pidpriemstvi [Commodity Innovation Policy: Innovation Management at the Enterprise]. K., Kondor [in Ukrainian].
5. Ukrayine. Zakon. Pro innovacijnu dijalnist': zakon № 40-IU vid 4 lipnja 2002 r. [Law of Ukraine on innovative activity from July 4 2002, № 40-IV]. (2002, August 9). Holos Ukrainy – Voice of Ukraine, 144, pp. 10-12]. Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny, 2002, № 36, 266 p. [in Ukrainian].
6. Perlaki I. (1981) Novovvedenija v organizacijah [Innovations in organizations] nach. red. M. I. Lapina; per. so slovac. M., Jekonomika, , 144 p. [in Russian].
7. Balabanov I.T. (2001) Innovacionnyj menedzhment: ucheb. posobie dlja vuzov [Innovative management: a manual for high schools] SPb., Piter, 303 p. [in Russian].
8. Fathutdinov R.A. (2011) Innovacionnyj menedzhment: uchebnik dlja vuzov [Innovative management: a manual for universities] 6-e izd. SPb., Piter, 448 p. [in Russian].
9. Freeman C. (1987) National Systems of Innovation: the Case of Japan' in Technology Policy and Economics Performance: Lessons from Japan. Pinter Publishers, London.
10. Lundvall B.A. (1997) National Systems and National Styles of Innovation. Fourth International ASEAT Conference Differences in styles of technological innovation, Manchester.
11. Dacij O.I. (2004) Rozvitok innovacij u ptahivnictvi [Development of innovations in poultry farming] Ekonomika APK, №1, pp. 89–93. [in Ukrainian].
12. McKelvey, M. (1991) How do National Systems of Innovation Differ?: A Critical Analysis of Porter, Freeman, Lundvall and Nelson, “Rethinking Economics: Markets, Technology and Economic Evolution”, Edward Elgar.
13. Marks, K. (1975) Kapital: Kritika politicheskoj jekonomii [Capital: Criticism of Political Economy] M., Izdatel'stvo politicheskoj literatury, T. 2, 648 p.

Особенности осуществления инновационного процесса в сельскохозяйственных предприятиях

И.А. Герасименко

Рассмотрены научные подходы трактовки понятий «инновация», «инновационный процесс» и «система инноваций», предложено уточнение сущности инновационно-инвестиционного процесса, выделены структурные элементы в составе инновационного потенциала. Установлено исторические этапы формирования теории инноваций. Определены необходимые предпосылки осуществления инновационной деятельности

сельскохозяйственных предприятий. Приведены основные параметры для оценки инновационного процесса в сельском хозяйстве. Проведено исследование и оценка инновационной деятельности птицеводческих предприятий. Определены причины, сдерживающие и стимулирующие развитие инновационной деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: инновационно-инвестиционные процессы, осуществление инновационной деятельности, стимулирующие и сдерживающие факторы инновационного процесса.

Peculiarities of innovative processes in the agricultural enterprises

I. Gerasymenko

The scientific approaches of interpretations of "innovation", "innovation process" and "innovation system" were considered, the specification the essence of innovation and investment process was proposed, the structural elements in the innovation potential were highlighted. We have overviewed the researchers' positions and determined, that the term "innovation" is interpreted by the prevailing stance of two existent stances: innovation as a certain process, aimed at achieving results, and innovation as a result. The specification the essence of innovation and investment process was proposed, which results in the implementation of productive investments of cash, fixed and current assets in the creation, dissemination and development of innovation in agricultural production.

The innovative and investment process was considered from the side of productive investments, related with the creation of capital assets, with the development of industrial potential of the enterprise and with the ability to generate real results.

In the composition of innovation potential the following structural elements of agricultural production were highlighted: biological potential of plants and animals; technological capabilities; computerization; robotization; the investments in fixed and current assets of production; employment potential; administrative and organizational capacity; ecological potential; social and economic potential.

The specificity of the innovation process in agricultural production lies in the peculiarities of this industry, which depends on economic, natural and weather conditions and associates with a high risk of shortfall income. Agriculture has a low susceptibility to innovations, because of the absence of long-term partnerships between the suppliers of scientific produce and the makers of agricultural products, which forms the unfavorable conjunction and the retardation of industry in the implementation of the innovation process.

The historical stages of the formation of innovation theory were highlighted : classic – in the first half of the 20th century the theoretical framework for studying the category "innovations" was being created; neoclassical – the notion of "epochal innovations" and consideration of this notion in the context of economic increasing; evolutionary theory – the development of the theory of innovation towards specific application problems will happen in the future; modern – strengthening of applied aspect of the theory, creation the forecasting system of innovative development, formation of national innovation systems.

The most rational propositions of improvement the innovation activity of enterprise relatively the formation of the statistical information by directions, contents, financing sources and types of innovative products were grounded.

We have investigated, that the appropriate innovation infrastructure is not formed at regional level of the research areas. The low percentage of innovative products, which is mastered by enterprise, testifies that the innovative character is not inherent to introduced latest designs. We have also established, that the investigated companies have almost the same level of spending on training the cadres and organization the increasing of their skills: the share of such costs in the total amount is hesitating from 3.2% to 14.7%. We believe, that one of the approaches to improve the training of cadres' capacity can be establishing the effective cooperation with universities and research institutions through the formation of problem-oriented areas of scientific researches. Most of the links between research organizations and enterprise can be considered as formal.

The stimulating factor of realization the innovative activities in agricultural enterprises is an investor's motivation in getting a profit, achieving positive social and ecological effects, providing production of quality and safe products, job creation, development of rural infrastructure and sustainable agricultural development.

The reasons, hampering the development of innovation activity, are insufficient matching of supply and demand; inconsistency modern requirements labor organization; unsystematic state innovative policy; low activity of businesses investing the financial resources in the risky innovation programs; low level of knowledges in marketing; low level of the infrastructure development, providing the innovative activity; undeveloped system of regional information resources, lack of integration at the regional level and experience of regulation of information flows among the systems of companies' innovation activities management.

Key words: innovation and investment processes, implementation of innovative activity, stimulating and constraining factors of the innovation process.

Надійшла 27.04.2017 р.